BOŞLANĞIÇ SINF ÖQUVÇILARINING MEDIAKOMPETENTLIGI VA AXBOROT-TAHLILIY KÖNIKMALARINI RIVOJLANTIRIŞNING PEDAGOGIK ŞART-ŞAROITLARI

Allayorova Sarvinoz Baxtiyorovna
Çirçiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti
pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
allayorovasarvinoz78@gmail.com
+998934898191

Annotatsiya*: Mazkur maqolada boşlanğiç ta'lim jarayonida öquvçilarning mediakompetentligi va axborot-tahliliy könikmalarini şakllantiriş hamda rivojlantirişning ilmiy-metodik asoslari keng yoritilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi raqamli axborot makonida kiçik yoşdagi maktab öquvçilarining axborotni saralaş, tanqidiy tahlil qiliş va xavfsiz iste'mol qiliş könikmalarini rivojlantiriş yöllarini oçib berişdan iborat. Metodologik asos sifatida tizimli yondaşuv, şaxsga yönaltirilgan ta'lim, pedagogik kuzatiş hamda qiyosiy tahlil usullaridan foydalanilgan. Natijada boşlanğiç sinf darslarida maxsus mediakompetentlik elementlarini va interaktiv topşiriqlarni tatbiq etiş öquvçilarning mantiqiy tafakkuri va axborot bilan işlaş madaniyatini keskin oşirişi isbotlangan. Xulosada ta'lim sifatini ta'minlaş böyiça ilmiy-amaliy tavsiyalar işlab çiqilgan.*

Kalit sözlar: *boşlanğiç ta'lim, mediakompetentlik, axborot-tahliliy könikmalar, raqamli savodxonlik, tanqidiy fikrlaş, multimedia vositalari.*

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ МЕДИАКОМПЕТЕНТНОСТИ И ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация: *В данной статье широко освещены научно-методические основы формирования и развития медиакомпетентности и информационно-аналитических навыков учащихся в процессе начального образования. Основной целью исследования является раскрытие путей развития навыков отбора информации, критического анализа и ее безопасного потребления у младших школьников в цифровом информационном пространстве. В качестве методологической основы использованы системный подход, личностно-ориентированное обучение, педагогическое наблюдение, а также методы сравнительного анализа. В результате доказано, что систематическое внедрение элементов специальной медиакомпетентности и интерактивных заданий на уроках в*

начальных классах резко повышает логическое мышление учащихся и культуру работы с информацией. В заключении разработаны научно-практические рекомендации по обеспечению качества образования.

Ключевые слова: *начальное образование, медиакомпетентность, информационно-аналитические навыки, цифровая грамотность, критическое мышление, мультимедийные средства.*

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR DEVELOPING MEDIA COMPETENCE AND INFORMATION-ANALYTICAL SKILLS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Abstract: *This article broadly highlights the scientific and methodological foundations for forming and developing students' media competence and information-analytical skills in the process of primary education. The main purpose of the study is to uncover ways to develop primary school students' skills in information filtering, critical analysis, and safe consumption within the digital information space. A systematic approach, learner-centered education, pedagogical observation, and comparative analysis methods were utilized as the methodological basis. As a result, it has been proven that the systematic introduction of special media competence elements and interactive assignments in primary school lessons sharply enhances students' logical thinking and culture of working with information. In conclusion, scientific and practical recommendations for ensuring the quality of education have been developed.*

Keywords: *primary education, media competence, information-analytical skills, digital literacy, critical thinking, multimedia tools.*

Kiriş: Bugungi kunda axborot texnologiyalarining jadal rivojlanişi va jamiyatning globallaşuvi ta'lim tizimi oldiga yangi, yanada murakkab vazifalarni qöymoqda. Xususan, boşlanğiç sinf öquvçilarining mediakompetentligi va axborot-tahliliy könikmalarini şakllantiriş masalasi zamonaviy pedagogika fani va amaliyotining eng dolzarb muammolaridan biridir [3]. Raqamli qurilmalar va ijtimoiy tarmoqlar bolalar hayotiga juda erta kirib kelayotgan bir şaroitda, olingan axborotni ongli ravişda qabul qiliş, uni saralay oliş hamda tanqidiy baholaş qobiliyatini yoşlikdan boşlab tarbiyalaş muhim ahamiyat kasb etadi [4].

Mutaxassislarning ta'kidlaşiça, mediakompetentlik faqatgina texnik vositalardan foydalana oliş malakasi emas, balki turli media manbalaridan kelayotgan axborot mazmunini tuşuniş, uning işonçliligini baholaş va öz ehtiyojlari uçun ijodiy foydalana oliş qobiliyatini anglatadi [5]. Kiçik yoşdagi maktab öquvçilarida axborot-tahliliy könikmalarni rivojlantiriş ularning mustaqil fikrlaşi, mantiqiy tafakkuri hamda

intellektual salohiyatini östirişning poydevori hisoblanadi [6]. Uşbu ilmiy maqolaning asosiy maqsadi – boşlanğiç sinf öquvçilarida mediakompetentlik va axborot-tahliliy könikmalarni rivojlantirişning pedagogik mexanizmlari hamda samarali usullarini ilmiy jihatdan asoslab berişdir.

Metodologiya: Tadqiqot jarayonida ilmiy bilişning mantiqiylik, tarixiylik, tizimli yondaşuv va faoliyatli yondaşuv tamoyillariga qat'iy tayanildi. Özbekiston Respublikasida boşlanğiç ta'lim sifatini oşirişga qaratilgan davlat ta'lim standartlari, milliy öquv dasturlari hamda zamonaviy pedagogik tajribalar har tomonlama örganildi [7]. Şuningdek, Özbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgaça rivojlantirish konsepsiyasida ta'lim sifatini tubdan yaxşilaş, öquvçilarda zamonaviy raqamli könikmalar va tanqidiy tafakkurni şakllantiriş böyiça belgilangan ustuvor vazifalar metodologik asos qilib olindi. Tadqiqot davomida boşlanğiç sinf öquvçilarining turli axborot oqimlarini idrok etiş, matnli va raqamli ma'lumotlarni tahlil qiliş darajasi kuzatildi, öquv jarayoniga multimedia va interaktiv topşiriqlarni joriy etiş bosqiçlari tahlil qilindi [8]. Olingan ilmiy-pedagogik ma'lumotlarni umumlaştirişda mantiqiy tahlil, deduksiya, induksiya hamda statistik taqqoslaş usullaridan keng foydalanildi.

Natijalar: Tadqiqot natijalari şuni körsatdiki, boşlanğiç sinf öquvçilariga axborot bilan işlaş, uni tahlil qiliş va saralaş elementlarini örgatiş ularning umumiy özlaştiriş körsatkiçlarini sezilarli darajada oşiradi. Öquvçilarning mustaqil izlanişga bölgan qiziqişi ortib, faktlar va şaxsiy mulohazalarni bir-biridan farqlay oliş könikmasi şakllanadi [9].

"Alfa" avlodi xususiyatlariga mosligi:

Hozirgi boşlanğiç sinf öquvçilari (zamonaviy "Alfa" avlodi vakillari) ma'lumotni an'anaviy yozma matndan köra, vizual, dinamik va interfaol mediakontent (video, animatsiya, infografika) orqali tezroq va samaraliroq qabul qiladi. Ayniqsa, bugungi kunda ta'lim tizimining raqamlaşuvi hamda xalqaro baholaş dasturlari (PIRLS, PISA) talablari doirasida bu yönalişdagi tadqiqotlar öta muhim ahamiyatga ega. Davlatimiz rahbari tomonidan ilgari surilgan taşabbuslar va 2030-yilgaça möljallangan rivojlaniş konsepsiyalari doirasida raqamli savodxonlikni yoşlikdan boşlab şakllantiriş, öquvçilarning intellektual salohiyatini xalqaro standartlar darajasiga olib çiqiş asosiy maqsad qilib qöyilgan.

Mavzuning muvaffaqiyatli tomonlari va uni tadqiq etişdagi asosiy yutuqlar haqida quyidagilarni ta'kidlaş mumkin:

Öquvçilarning axborotni şunçaki yodlab qoliş emas, balki uni tanqidiy tahlil qiliş va amalda qöllaş imkoniyatining kengayişi.

Dars jarayonlarining interfaollaşuvi evaziga öquvçilarning fanga bölgan içki motivatsiyasi va ijodiy faolligining keskin ortişi.

Milliy ta'lim dasturlarining xalqaro baholaş talablariga moslaşib, raqamli pedagogika yutuqlari bilan boyitilişi.

Körsatkiçlar	**An'anaviy öqitiş usuli**	**Mediakompetentlikka yönaltirilgan usul**
Axborotni saralaş darajasi	Faqat tayyor ma'lumotni yodlaydi	Axborot manbasini soliştiradi va saralaydi
Tanqidiy yondaşuv	Past (axborotni şubhasiz qabul qiladi)	Yuqori (sabab-oqibat boğliqligini tahlil qiladi)
Mustaqil fikrlaş faolligi	Çeklangan va körsatma asosida	Ijodiy va taşabbuskorona yondaşadi
Raqamli vositalardan xavfsiz foydalaniş	Öz holiga taşlab qöyilgan	Ongli va qoidali foydalaniş könikmasi şakllanadi

Olingan eksperimental ma'lumotlar şuni işonçli tarzda tasdiqladiki, mediakompetentlik va axborot-tahliliy könikmalarni rivojlantirişga qaratilgan maxsus topşiriqlar va interaktiv metodlar qöllanilgan guruhlarda öquvçilarning mantiqiy va tahliliy fikrlaş körsatkiçlari nazorat guruhiga nisbatan 20-24% ga yuqori natija körsatgan [10].

Muhokama: Olingan ilmiy natijalar şuni körsatadiki, boşlanğiç sinf öquvçilarida axborot-tahliliy könikmalarni şakllantirişni keyingi bosqiçlarga qoldirmasdan, aynan maktab ta'limining ilk bosqiçidan boşlaş zarur. Zamonaviy öquvçi internet va turli media vositalari qurşovida ulğayotgani sababli, pedagogik jarayonda ularga raqamli gigiyena, axborotni tanqidiy baholaş va uni öqiş savodxonligi bilan uyğunlaştirişni örgatiş muhim ahamiyat kasb etadi [11]. Olib borilgan kuzatişlar şuni körsatadiki, öquvçilarda mediakompetentlikni rivojlantiriş ularning nafaqat axborotni özlaştirişini yengillaştiradi, balki axborot xurujlari va manipulyatsiyalaridan himoya qiladi [12].

Biroq, bu jarayonda öqituvçilarning özlari ham yuqori darajadagi media va axborot savodxonligiga ega bölişi lozim. Darsliklar va öquv qöllanmalarini zamonaviy axborot-tahliliy topşiriqlar bilan boyitiş, öquvçilarning yoş xususiyatlariga mos keladigan xavfsiz raqamli muhitni yaratiş pedagogik jamoaning oldida turgan asosiy vazifalardan biridir

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, boşlanğiç sinf öquvçilarining mediakompetentligi va axborot-tahliliy könikmalarini rivojlantiriş zamonaviy ta'lim sifatini ta'minlaşning muhim strategik omilidir. Mediakompetentlik öquvçilarda axborotni mustaqil izlaş, uni

tanqidiy tahlil qiliş, işonçliligini baholaş va amaliyotda oqilona qöllaş könikmalarini şakllantiradi. Şu munosabat bilan, boşlanğiç ta'lim muassasalarida öquv dasturlarini raqamli davr talablariga moslaştiriş, pedagog kadrlarning media savodxonligini uzluksiz oşirib boriş hamda dars jarayoniga axborot-tahliliy yondaşuvlarni keng joriy etiş ulkan amaliy va ilmiy-metodik ahamiyat kasb etadi

Adabiyotlar röyxati:

1. Safarov O. Maktab öquvçilarida öqiş madaniyatini şakllantiriş asoslari. – Toşkent: Öqituvçi, 2021.
2. Qodirov I.D., Allayorova S.B. Pedagogikaning pragmatik aspektlari. – Çirçiq: ÇDPU naşri, 2024.
3. Yöldoşev J.Ğ., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar amaliyoti. – Toşkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. Mavlonova R., Vohidova N., Rahmonqulova N. Boşlanğiç ta'lim pedagogikasi. – Toşkent: Ilm ziyo, 2022.
5. Tolipov Ö.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toşkent: Fan, 2019.
6. Muslimov N.A. Bölajak kasb ta'limi öqituvçilarini kasbiy şakllantirişga tizimli yondaşuv. – Toşkent: Fan, 2021. 7.bek J. Ta'limda raqamli texnologiyalar va mediakontentdan foydalaniş metodikasi. // Pedagogik ta'lim jurnali, 2023. – №4. – B. 45-48.
7. Ğafforov Y., Eşmurodov A. Boşlanğiç sinflarda öqiş savodxonligini rivojlantiriş texnologiyalari. – Toşkent: Yangi asr avlodi, 2022.
8. Töraqulov H.A. Ta'limda axborot texnologiyalari. – Toşkent: Öqituvçi, 2020.
9. Inoyatov U.I., Muslimov N.A., Usmonboyeva M. Pedagogika nazariyasi. – Toşkent: Fan va texnologiya, 2016.
10. Jumayev M. Boşlanğiç sinflarda matematika öqitiş metodikasidan raqamli vositalar. – Toşkent: Turon-iqbol, 2021.
11. Ziyomuhammedov B. Pedagogika: Oliy öquv yurtlari talabalari uçun öquv qöllanma. – Toşkent: Özbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2019.
12. Saidov A. Axborot jamiyati va ta'lim: muammo va yeçimlar. – Toşkent: Akademnaşr, 2022.